

commissie voor de milieueffectrapportage

Advies voor richtlijnen voor het
milieueffectrapport
Bedrijventerrein Hoeksche Waard

9 maart 1998

Advies voor richtlijnen voor het
milieueffectrapport
Bedrijventerrein Hoeksche Waard

9 maart 1998

926-38

ISBN 90-421-0331-0
Utrecht, Commissie voor de milieueffectrapportage.

commissie voor de milieueffectrapportage

Provinciale Staten van Zuid-Holland
Postbus 90602
2506 LP Den Haag

uw kenmerk
DWM 149228

uw brief
22 december 1997

ons kenmerk
U124-98/Ts/eh/926-37

onderwerp
Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport Bedrijventerrein Hoeksche Waard

doorkiesnummer
(030) 234 76 26

Utrecht,
9 maart 1998

Met bovengenoemde brief stelde u de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid een advies voor richtlijnen uit te brengen voor een milieueffectrapport (MER) ten behoeve van de besluitvorming over Bedrijventerrein Hoeksche Waard. Overeenkomstig artikel 7.14 van de Wet milieubeheer (Wm) bied ik u hierbij het advies van de Commissie aan.

De Commissie vraagt uw aandacht voor het volgende. Ter voorbereiding van de besluitvorming voor het streekplan Zuid-Holland Zuid is, naast de m.e.r. voor het bedrijventerrein Hoeksche Waard, onlangs ook de m.e.r. procedure voor de glastuinbouw in de Hoeksche Waard gestart. Het is zinvol om inzicht te hebben in de negatieve danwel positieve milieueffecten van zowel het bedrijventerrein als de geplande glastuinbouw afzonderlijk en cumulatief. Naar het oordeel van de Commissie betekent dit dat deze cumulatieve effecten onderdeel moeten zijn van beide m.e.r.-procedures.

De Commissie hoopt met haar advies een constructieve bijdrage te leveren aan de totstandkoming van de richtlijnen voor het MER. Zij zal gaarne vernemen hoe u gebruik maakt van haar aanbevelingen. Dit houdt in dat de Commissie graag te zijner tijd de vastgestelde richtlijnen krijgt toegestuurd.

ir. P van Duursen
voorzitter van de werkgroep m.e.r.
Bedrijventerrein Hoeksche Waard

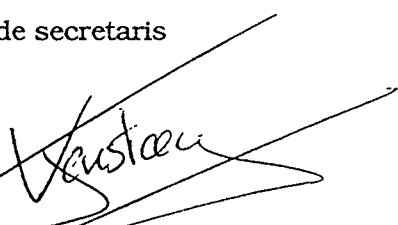
Advies voor richtlijnen voor voor het milieueffectrapport
Bedrijventerrein Hoeksche Waard

Advies op grond van artikel 7.14 van de Wet milieubeheer voor het milieueffectrapport over
Bedrijventerrein Hoeksche Waard,

uitgebracht aan de Provinciale Staten van Zuid-Holland door de Commissie voor de milieuef-
fectrapportage; namens deze,

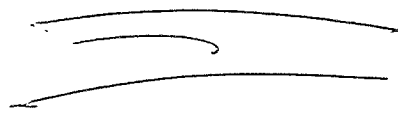
de werkgroep m.e.r. Bedrijventerrein Hoeksche Waard,

de secretaris

drs. V.C.F. Tersteeg

de voorzitter

ir. P. van Duursen

Utrecht, 9 maart 1998

INHOUDSOPGAVE

Pagina

Hoofdpunten van het advies	1
1. Inleiding	3
2. Probleemstelling, doel en besluitvorming	4
2.1 Probleemstelling	4
2.2 Doel	5
2.3 Besluitvorming	6
3. Voorgenomen activiteit en alternatieven	7
3.1 Algemeen	7
3.2 Nulalternatief	9
3.3 Faseringsalternatieven	9
3.4 Meest milieuvriendelijk alternatief	9
4. Bestaande milieutoestand en autonome ontwikkeling	10
4.1 Bodem, grond- en oppervlaktewater	10
4.2 Ecologie, landschap en cultuurhistorie	11
4.3 Lucht, Geluid en Veiligheid	11
4.4 Woon- en leefmilieu	11
5. Gevolgen voor het milieu	12
5.1 Bodem, grond- en oppervlaktewater	12
5.2 Ecologie, landschap en cultuurhistorie	13
5.3 Geluid, Lucht en Veiligheid	13
5.4 Woon- en leefmilieu	13
5.5 Mobiliteit	13
6. Vergelijking van alternatieven	14
7. Leemten in informatie	15
8. Evaluatieprogramma	15
9. Vorm en presentatie	15
10. Samenvatting van het MER	16

Bijlagen

1. Brief van het bevoegd gezag d.d. 22 december 1997, waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen
2. Kennisgeving in Staatscourant nr 247 d.d. 23 december 1997
3. Projectgegevens
4. Lijst van inspraakreacties en adviezen

HOOFDPUNTEN VAN HET ADVIES

De provincie Zuid-Holland heeft het voornemen om een locatie in de Hoeksche Waard te kiezen voor de ontwikkeling van een bedrijventerrein van 250 hectare netto.

De hoofdpunten uit het advies betreffen:

Probleem en doel

- een onderbouwing van zowel de omvang van 250 hectare van het bedrijventerrein als de aard: de transportasgebondenheid;
- een nadere concretisering van vooral het doel dat het inpassen van het bedrijventerrein in een duurzame samenhangende ruimtelijke inrichting van de Hoeksche Waard beoogt;
- de wijze waarop wordt omgegaan met de lokale behoefte aan 90 hectare bedrijventerrein.

Alternatieven

- het zoekgebied voor de lokaties voor bedrijven is ruimer dan in de startnotitie is aangegeven en bestaat uit een zone van 2-3 kilometer breed aan weerszijden van de bestaande A29, respectievelijk de eventueel aan te leggen A4-Zuid, daarnaast moet een watergebonden locatie niet worden uitgesloten;
- de samenhang met andere initiatieven in de regio zoals de locatie voor glastuinbouw moet worden aangegeven;
- de wijze waarop de alternatieven voor locaties van het bedrijventerrein kunnen worden ontwikkeld;
- een actieve invulling van het meest milieuvriendelijke alternatief;
- mogelijkheden aangegeven voor fasering van het bedrijventerrein zowel in tijd en ruimte.

Milieugevolgen

Voor wat betreft de milieugevolgen zou in het MER de nadruk moeten liggen op de toename van de verkeersstromen, en vanwege het huidige open karakter van de Hoeksche Waard de landschappelijke inpassing en de (geo)hydrologische gevolgen.

1. INLEIDING

De provincie Zuid-Holland heeft het voornemen om een locatie in de Hoeksche Waard te kiezen voor de ontwikkeling van een bedrijventerrein van 250 hectare netto. Bij dit voornemen bouwt de provincie voort op de uitkomsten van de (milieu)effectrapportage ((m).e.r.) over de actualisering van de VINEX (VINAC) waarin de keuze voor de Hoeksche Waard is beschreven. De lokatie voor het bedrijventerrein zal worden gezocht binnen de Hoeksche Waard.

Ter voorbereiding op de besluitvorming over de locatiekeuze voor het bedrijventerrein in het nieuwe streekplan Zuid-Holland Zuid zal de m.e.r.-procedure worden doorlopen.

Bij brief van 22 december 1997^{1]} is de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid gesteld om advies uit te brengen over het milieueffectrapport. De m.e.r.-procedure ging van start met de kennisgeving van de startnotitie in de Staatscourant nr. 247 (23 december 1997)^{2]}.

Dit advies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de m.e.r.^{3]}. De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de m.e.r. en wordt verder in dit advies 'de Commissie' genoemd. Het doel van het advies is om aan te geven welke informatie het MER moet bevatten om het mogelijk te maken het milieubelang volwaardig in de besluitvorming mee te wegen.

Bij de opstelling van haar advies heeft de Commissie rekening gehouden met de adviezen, commentaren en opmerkingen^{4]}, die zij in afschrift van het bevoegd gezag heeft ontvangen.

-
- 1 Zie bijlage 1.
 - 2 Zie bijlage 2.
 - 3 De samenstelling hiervan is gegeven in bijlage 3.
 - 4 Bijlage 4 geeft een lijst van deze reacties.

2. PROBLEEMSTELLING, DOEL EN BESLUITVORMING

Artikel 7.10, lid 1, onder a van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd."*

Artikel 7.10, lid 1, onder c van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt, en een overzicht van de eerder genomen besluiten van bestuursorganen, die betrekking hebben op de voorgenomen activiteit en de beschreven alternatieven."*

2.1 Probleemstelling

In een probleemstelling moet worden beschreven voor welke (bestaande en/of toekomstige) knelpunten het voornemen een oplossing moet bieden.

In de startnotitie wordt aangegeven dat het tekort aan bedrijventerrein in de Rotterdamse regio is vastgesteld op 250 hectare netto bedrijventerrein (circa 350 - 400 hectare bruto) tot 2010.

In het MER dient deze vaststelling nader onderbouwd te worden^{5]}. In het (m).e.r. over de VINAC is uitgegaan van de behoefte aan bedrijventerrein van 150 hectare bepaald voor havenafgeleide bedrijvigheid. In de startnotitie is dit vertaald met transportgeoriënteerde bedrijvigheid of wel transportasgebonden bedrijventerrein. Aangegeven moet worden in hoeverre deze overlap vertoont met de in de Nota Koersbepaling gebruikte term 'havengerelateerde' bedrijvigheid. In de verdere Planologische Kernbeslissing over de VINAC wordt inmiddels gesproken over een behoefte van 250 hectare aan bedrijventerrein.

In het MER zal moeten worden aangegeven:

- welke categorie (hindercategorieën) bedrijven^{6]} hier bedoeld worden.

Tevens dient aangegeven te worden:

- op basis waarvan de behoefte aan bedrijventerrein van 150 naar 250 hectare is vastgesteld;
- hoe wordt omgegaan met de lokale behoefte aan bedrijventerreinen van 90 hectare;
- de motivatie voor voorkeur om één terrein in de richten en/of meer verspreid liggende kleine bedrijventerreinen;
- in hoeverre de locatiekeuze is verbonden met de eventuele aanleg A4-zuid.

De Commissie beschouwt de door de gemeenten genoemde eis om de woningbouwcontingenten, parallel aan de lokatiekeuze voor het bedrijventerrein, te verhogen niet als onderdeel van het voornemen.

5 Zie inspraakreactie 8,13,14 en 15, bijlage 4.

6 Zie inspraakreactie 8 en 9.

Keuze van de zoekgebieden

Het ziet ernaar uit dat besluitvorming over de (m).e.r.-procedure voor de VINAC afgerond zal worden ten tijde van deze m.e.r.-procedure. In de partiële Herziening deel 1 PKB Nationaal Ruimtelijk Beleid wordt gekozen voor de Hoeksche Waard ten opzichte van de uitbreiding van bedrijventerreinen in de A15/A16-zone, een locatie op tweede Maasvlakte (alleen reëel wanneer daar in een ander kader over wordt besloten), uitbreiding bij het industrieterrein Moerdijk en het benutten van de capaciteit op Valburg.

In de startnotitie zijn de cirkels uit het (M)ER voor de VINAC aangeduid als concrete zoekgebieden terwijl de cirkels daar alleen als denkrichtingen zijn gepresenteerd. In het MER zal nader gemotiveerd moeten worden waarom men voor deze gebieden heeft gekozen⁷). De Commissie is van oordeel dat het zoekgebied van de locaties ruimer kan zijn en zal bestaan uit zones langs de wegen. Ook watergebonden locaties dienen niet op voorhand te worden uitgesloten (zie ook paragraaf 3.1).

2.2

Doel

Uit de probleemstelling moet een concrete en duidelijke omschrijving van het doel (of de doelen) worden afgeleid. Daarbij moeten ook de milieudoelen concreet worden aangegeven. Doelen moeten zodanig worden beschreven, dat ze kunnen dienen voor de afbakening van te beschrijven alternatieven.

Met het oog op het volwaardig meewegen van het milieubelang in de besluitvorming moet aangegeven worden welke ruimte de gestelde doelen laten voor het ontwikkelen van alternatieven die gunstig zijn voor het milieu.

In de startnotitie (zie pagina 8 en 9) wordt het doel als volgt omschreven:

Het doel van de voorgenomen activiteit is de ontwikkeling van 250 hectare netto (circa 350 - 400 hectare bruto) bedrijventerrein ten behoeve van transportas georiënteerde bedrijvigheid in de Hoeksche Waard.

Dit hoofddoel valt uiteen in een drietal subdoelstellingen, te weten:

- a. met de ontwikkeling van het bedrijventerrein de economische ontwikkeling van de regio Rotterdam versterken;
- b. het inpassen van het bedrijventerrein in een duurzame samenhangende ruimtelijke inrichting van de Hoeksche Waard;
- c. het ontwikkelen van de eerste 100 hectare in de periode 2000 - 2005 en de resterende 150 hectare in de periode 2005 - 2010.

Vooraf subdoelstelling b. zal in het MER verder uitgewerkt moeten worden. Hierbij is een uitwerking in de vorm van toetsingscriteria gewenst, die daarna in de vergelijking van alternatieven gebruikt worden. Het gaat daarbij om concrete subdoelen op het gebied van energieverbruik, ontzien van bestaande natuur- en landschapswaarden, mobiliteit en ontsluitingstructuur, groene structuur, waterhuishouding (vasthouden gebiedseigen water, hergebruik water), milieuvriendelijke bedrijvigheid en dergelijke. Bij het bepalen van de doelen dient ook ingespeeld te worden op toekomstige ontwikkelingen voor zo ver ze in-

7 Zie inspraakreacties 9, 10, 11 en 14, bijlage 4.

vloed hebben op de locatiekeuze van de bedrijventerreinen, zoals bijvoorbeeld de mogelijkheid van ondergronds bouwen en het gebruik maken van ondergronds transport vanuit het Rotterdamse havengebied.

Doelen die met elkaar conflicteren en/of versterken dienen duidelijk in beeld te worden gebracht.

2.3 Besluitvorming

Kort moet worden aangegeven welke randvoorwaarden en uitgangspunten (ruimtelijke beperkingen, grenswaarden emissies e.d.) gelden bij dit voornemen. Hierbij dient te worden verwezen naar de beleidsnota's⁸⁾, (ontwerp)plannen en -wetten, waarin deze zijn of worden vastgelegd. Aangegeven moet worden of er in (de omgeving van) het studiegebied gebieden liggen, die op grond van milieuaspecten een speciale status in het beleid hebben of krijgen (bijvoorbeeld Nota Koersbepaling Nota Milieu en Economie en het Hoeksche Waard Omgevingsplan)⁹⁾.

De consequenties hiervan voor de ontwikkeling van alternatieven moeten eveneens worden aangegeven.

Tevens moet beschreven worden welke maatstaven voor de afweging van alternatieven¹⁰⁾ (bijvoorbeeld grens- en streefwaarden) aan het milieubeleid worden ontleend.

Het MER dient aan te geven dat het is opgesteld voor de herziening van het streekplan Zuid Holland Zuid. In het MER moet worden beschreven volgens welke procedure en welk tijdpad dit geschiedt en welke adviesorganen en instanties daarbij formeel en informeel zijn betrokken. Tot slot moeten de besluiten worden aangegeven die in een later stadium nog moeten worden genomen om de voorgenomen activiteit te realiseren. Vooral dient in het MER ingegaan te worden op de relatie met m.e.r. over de glastuinbouw in de Hoeksche Waard en de besluitvormingsprocedure rond de A-4 zuid.

8 Naast de reguliere beleidsnota's op het terrein van ruimte en milieu dienen ook de rijks-, provinciale- en gemeentelijke beleidsnota's over de cultuurhistorie aandacht te krijgen.

9 Zie inspraakreactie 14, bijlage 4.

10 Zie ook hoofdstuk 6 van dit advies.

3. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN

Artikel 7.10, lid 1, onder b van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd, alsmede van de alternatieven daarvoor, die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden genomen."*

Artikel 7.10, lid 3 van de Wm:

"Tot de ingevolge het eerste lid, onder b, te beschrijven alternatieven behoort in ieder geval het alternatief waarbij de nadelige gevolgen voor het milieu worden voorkomen, dan wel, voor zover dat niet mogelijk is, deze met gebruikmaking van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu, zoveel mogelijk worden beperkt."

3.1 Algemeen

De voorgenomen activiteit en de alternatieven moeten worden beschreven voor zover deze gevolgen hebben voor het milieu.

Verder verdient het aanbeveling om onderscheid te maken tussen activiteiten die plaatsvinden in de realisatiefase (inrichting/aanleg) en de gebruiksfase (gebruik en beheer).

Het doel van het ontwikkelen van alternatieven in het MER is enerzijds om te beoordelen hoe milieugevolgen van de verschillende locaties tegenover elkaar afgewogen kunnen worden en anderzijds om te bepalen hoe de verschillende locaties voldoen aan de gestelde doelen. De Commissie is van oordeel dat het zoekgebied voor geschikte locaties voor het bedrijventerrein ruimer is dan de drie cirkels die in de startnotitie worden genoemd. De 'cirkels' uit de startnotitie hebben louter als hulpmiddel gediend voor het (M)ER VINAC en mogen niet al te strak in het MER voor het bedrijventerrein te worden gebruikt.

Voor onderlinge vergelijking moeten de milieueffecten van de alternatieven volgens dezelfde methode en met hetzelfde detailniveau worden beschreven. Beschrijving van het meest milieuvriendelijke alternatief is verplicht.

De Commissie stelt voor om de volgende werkwijze te hanteren bij het ontwikkelen van alternatieven:

① Beschrijf het programma van eisen van de voorgenomen activiteit:

- aard, omvang en type van de te vestigen (typen) bedrijven;
- de verkeersaanpakking en benodigde infrastructuur;
- de gewenste bruto/netto verhouding, hoogte van gebouwen;
- de wijze van aanleg, het al dan niet ophogen van het terrein, de aard, aanvoer en herkomst van grond (eventueel ontzilt zeezand) en de benodigde ingrepen in de waterhuishouding (al dan niet verhoging van het maaiveld en beïnvloeding van grond- en oppervlaktewaterpeil);
- de geluid- en veiligheidscontouren.

Formuleer hieruit een 'standaard'-inrichting voor het beoogde bedrijventerrein. Deze dient als startpunt voor het zoeken naar het meest geschikte (locatie)alternatief.

- ② Het zoekgebied voor de te ontwikkelen alternatieven bestaat uit een zone van 2-3 kilometer breed aan weerszijden van de bestaande A29, respectievelijk de eventueel aan te leggen A4-Zuid. Zoek binnen dit zoekgebied, uitgaande van de standaard-inrichting, locaties met een omvang van circa 250 hectare netto. Aansluitend op de startnotitie wordt voorgesteld drie locaties te zoeken. Vanwege de milieuvoordelen van transport over water wordt geadviseerd de mogelijkheden te onderzoeken van een watergebonden locatie (bijvoorbeeld bij 's Gravendeel). Bij het zoeken naar de meest geschikte locaties dienen in ieder geval de randvoorwaarden en uitgangspunten uit de startnotitie te worden gehanteerd. In het MER dient te worden aangegeven hoe de randvoorwaarden en uitgangspunten in de verschillende alternatieven tot hun recht komen.
- ③ In aanvulling op de startnotitie adviseert de Commissie om aan te sluiten bij de in Hoeksche Waard Omgevingsplan geformuleerde kwaliteitseisen. Ook benadrukt de Commissie om per locatie de volgende elementen een rol te laten spelen:

- Verkeer- en vervoersstromen (omvang en aard)
 - woon- werkverkeer en de ontsluiting via verschillende modaliteiten (collectief vervoer en fiets), maatregelen ter beperking van het autoverkeer;
 - goederenvervoer en de mogelijkheden voor transport per rail en binnenvaart ofwel via bestaande faciliteiten, ofwel via nieuwe accommodaties.
- mogelijkheden (voor- en nadelen) voor ondergronds bouwen. Vanwege het in de startnotitie genoemde uitgangspunt: inpassing in de ruimtelijk structuur beveelt de Commissie aan om de mogelijkheden voor ondergronds bouwen in het MER te onderzoeken
- duurzame inrichting
 - energie (opties voor toekomstige duurzame energieproductie en -levering, warmte-kracht-koppeling e.d.);
 - ecologische structuur, de inpassing dan wel de uitbreiding en/of versterking ervan in de plannen voor het bedrijventerrein;
 - waterhuishouding¹¹;
 - de wijze waarop aan het uitgangspunt van het vasthouden van het gebiedseigen water kan worden voldaan. In de praktijk betekent het immers dat meer openwaterberging (vijvers, kreken e.d.) moet komen;
 - voorzieningen om negatieve effecten naar het oppervlakte- en grondwater te voorkomen moeten in het MER worden beschreven. Ook de beperking van wateronttrekkingen moeten worden aangegeven;
 - beïnvloeding van de relatie tussen oppervlakte- en grondwatersystemen.

- ④ Voor de geselecteerde locaties wordt vervolgens bezien in hoeverre er, rekening houdend met de lokale omstandigheden, een optimalisatie kan plaats vinden. Deze optimalisatie kan een economische of verkeerskundige achtergrond hebben, maar voor het MER is het van belang om een milieugerichte uitwerking te maken, inclusief compenserende en mitigerende maatregelen. Het gaat daarbij onder meer om de inpassing of het ontzien van aanwezige waarden en de landschappelijke inpassing. Het kan zijn dat daarbij de begrenzing van de locaties afwijkt van de begrenzing van de basisalternatieven.

11 Zie vierde nota waterhuishouding, regeringsvoornemen, Ministerie van Verkeer en Waterstaat, september 1997 bijvoorbeeld pagina 17 (kader voor gebiedsgericht beleid voor watersystemen), pagina 21 onder 3.1. Zie ook nota Water centraal (waterbeheer in de volgende eeuw), Unie van Waterschappen, november 1996.

3.2 Nulalternatief

Naar de mening van de Commissie is er geen reëel nulalternatief, omdat besluitvorming hierover heeft plaatsgehad in de Planologische KernBeslissing over de VINAC. Wel dient het voornemen en alternatieven afgezet te worden tegenover een referentie. Dit houdt in het beschrijven van de huidige milieusituatie, inclusief autonome ontwikkeling en de voorzienbare nieuwe activiteiten (zie hoofdstuk 4). Als niet zeker is of bepaalde ingrijpende activiteiten zullen doorgaan of niet, dan kunnen hiervoor verschillende scenario's worden uitgewerkt.

Milieugevolgen van alternatieven moeten concreet worden gemaakt door vergelijking met deze referentie.

3.3 Faseringsalternatieven

Aangegeven moet worden of er zinvolle mogelijkheden voor fasering zijn. Daarbij gaat het niet alleen om een fasering in tijd (korte en langere termijn) maar ook in ruimte (één of meer locaties voor het bedrijventerrein).

3.4 Meest milieuvriendelijk alternatief

Het meest milieuvriendelijke alternatief (mma) moet:

- realistisch zijn, dat wil zeggen het moet voldoen aan de doelstellingen van de initiatiefnemer, alsmede binnen zijn of haar competentie liggen;
- uitgaan van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming en/of verbetering van het milieu.

De Commissie adviseert bij het ontwikkelen van een mma een 'actieve' aanpak te volgen. Hiermee wordt bedoeld, dat toepassing van de beste bestaande mogelijkheden voor milieubescherming en -verbetering bij de ontwikkeling van dit alternatief als uitgangspunt wordt genomen. Dit houdt in dat per stap nagegaan moet worden of optimaal met milieu rekening is gehouden.

De Commissie vraagt aandacht voor een optimale duurzaamheid waarbij onder andere ingegaan kan worden op duurzame transportwijzen, mogelijkheden voor collectieve voorzieningen op energie-, water-, personenvervoer, een optimale inpassing in het landschap en benutting van de groene structuur.

4. BESTAANDE MILIEUTOESTAND EN AUTONOME ONTWIKKELING

Artikel 7.10, lid 1, onder d van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voor zover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien de activiteit noch de alternatieven worden ondernomen."*

De bestaande toestand van het milieu in het studiegebied, inclusief de autonome ontwikkeling hiervan, moet worden beschreven als referentie voor de te verwachten milieueffecten.

Daarbij wordt onder de autonome ontwikkeling verstaan: de toekomstige ontwikkeling van het milieu, zonder dat de voorgenomen activiteit of een van de alternatieven wordt gerealiseerd. Bij deze beschrijving moet het MER uitgaan van ontwikkelingen van de huidige activiteiten in het studiegebied en van reeds genomen besluiten en over voorzienbare nieuwe activiteiten. Deze ontwikkelingen in de Hoeksche Waard zijn van grote invloed op de geschiktheid van de locatiealternatieven. Het gaat in ieder geval om de glastuinbouw ontwikkelingen, de aanleg van de A4-Zuid en de locatie van de 90 hectare bedrijventerreinen voor de lokale behoefte.

Als niet zeker is of bepaalde ingrijpende activiteiten zullen doorgaan of niet, dan kunnen hiervoor verschillende scenario's worden gebruikt.

Het zoekgebied moet op kaart worden aangegeven en omvat de zone van 2-3 kilometer breed aan weerszijden van de bestaande A29, respectievelijk de eventueel aan te leggen A4-Zuid, alsmede een eventueel uit te werken watergebonden locatiealternatief, voor zover daar effecten van de voorgenomen activiteit kunnen gaan optreden. Per milieuaspect (lucht, bodem, water, et. cetera) kan de omvang van het studiegebied verschillen. Tevens moet op kaart een overzicht worden gegeven van de in het studiegebied gelegen gevoelige gebieden en objecten zoals de woonkernen, monumenten, het gebied tussen de zeedijk en de Oude Maas; de Oud-Beijerlandsche kreek, nabij De Groote Jagt en nabij de A29 liggen twee (kleine) gebieden met de hoofdfunctie natuur.

De volgende aspecten moeten bij de beschrijving van de bestaande milieutoestand en de autonome ontwikkeling betrokken worden.

4.1 Bodem, grond- en oppervlaktewater

- geomorfologie (natuurlijke kreken en oevers), bodemopbouw en bodemgesteldheid;
- geologische- en geohydrologische opbouw van de ondergrond. Hierbij dient in het bijzonder aandacht te worden besteed aan de aanwezigheid van mogelijk te doorgraven slechtdoorlatende lagen en de doorlatendheid van de watervoerende systemen;
- oppervlaktewaterhuishouding en relatie tussen oppervlaktewater en grondwater;

- geohydrologische stromingspatronen en de effecten daarvan op aanwezige zoet- zout grensvlakken (verziltting en verzoeting);
- de kwaliteit van oppervlaktewater en waterbodem, bodem en grondwater.

4.2 Ecologie, landschap en cultuurhistorie

- een ecohydrologische analyse van het gebied, voor zover beïnvloed door het initiatief;
- de ligging van natuurgebieden en de (bijzondere) waarden; flora en fauna en de aanwezigheid van 'rode-lijst' soorten;
- de betekenis van het gebied voor de ecologische hoofdstructuur;
- de landschappelijke structuur, de visueel ruimtelijke kenmerken (landschapsbeeld, beplantingen, eilandkarakter, ruimtelijke zonering);
- historische geografische structuur: bedijkingspatroon (inpolderingen), verkaveling, nederzettingstructuren, afzonderlijke elementen;
- bekende en potentiële archeologische vindplaatsen en bouwkundige monumenten.

Bij de waardebepaling van de natuur, het landschap en cultuurhistorie dient van boven lokale (landelijke en/of provinciale) waarderingen te worden uitgegaan, zoals inventarisaties van LNV (NBP-32 voor aardkundige waarden, NBP-33 voor historisch-geografische waarden), RDMZ (MIP-MSP) voor bouwkundige waarden en ROB (Archeologische Monumentenkaart, Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden en veldkartering) voor archeologische waarden.

4.3 Lucht, Geluid en Veiligheid

De huidige externe veiligheidsituatie (aanwezigheid buisleidingen¹²), luchtkwaliteit (inclusief stof en geur) dient te worden aangegeven. De in het studiegebied aanwezige geluidsbronnen (verkeer, landbouw, industrie) en de gevolgen daarvan voor het geluidsniveau dienen te worden beschreven.

4.4 Woon- en leefmilieu

Bij de beschrijving van het woon- en leefmilieu moet de nadruk liggen op die aspecten van het leefmilieu in de omliggende woongebieden, die door de voorgenomen activiteiten kunnen worden beïnvloed. Behalve op geluid-, geur- licht en stofhinder en risicoperceptie (volksgezondheidsaspecten), heeft dit betrekking op de verkeersdruk en op de nabijheid en toegankelijkheid van open agrarisch gebied en recreatie- en natuurgebieden en op de mate waarin men bij de ontwikkelingen in deze gebieden wordt betrokken.

12 Zie inspraakreactie 2 en 9, bijlage 4.

5. GEVOLGEN VOOR HET MILIEU

Artikel 7.10, lid 1, onder e van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven."*

Bij de beschrijving van de milieugevolgen (bijvoorbeeld op schaalniveau van 1: 10.000 á 15.000) dienen de volgende algemene richtlijnen in acht te worden genomen:

- bij de beschrijving van de gevolgen voor het milieu moet, waar nodig, de ernst worden bepaald in termen van aard, omvang, reikwijdte, mitigeerbaarheid en compenseerbaarheid;
- expliciet dient te worden ingegaan op (cumulatie van) effecten van de toename van verkeersstromen, de visueel-landschappelijke beïnvloeding en de (geo)hydrologische gevolgen;
- bij onzekerheden over het wel of niet optreden van effecten moet een betrouwbaarheidsanalyse worden uitgevoerd of een 'worst case scenario' worden gebruikt;
- onzekerheden en onnauwkeurigheden in de voorspellingsmethoden en in gebruikte gegevens moeten worden vermeld;
- de manier waarop milieugevolgen zijn bepaald dient inzichtelijk en controleerbaar te zijn door het opnemen van basisgegevens in bijlagen of expliciete verwijzing naar geraadpleegd achtergrondmateriaal;
- vooral aandacht moet besteed worden aan die effecten die per alternatief verschillen of die welke de gestelde normen (bijna) overschrijden.

5.1 Bodem, grond- en oppervlaktewater

Het MER dient aandacht te besteden aan veranderingen ten gevolge van de aanleg voor:

- geomorfologie (natuurlijke kreken en oevers), bodemopbouw en bodemgesteldheid;
- geologische- en geohydrologische opbouw van de ondergrond. Hierbij dient in het bijzonder aandacht te worden besteed aan de aanwezigheid van mogelijk te doorgraven slechtdoorlatende lagen en de doorlatendheid van de watervoerende systemen;
- oppervlaktewaterhuishouding en relatie tussen oppervlaktewater en grondwater;
- geohydrologische stromingspatronen en de effecten daarvan op aanwezige zoet- zout grensvlakken (verziltting en verzoeting);
- de kwaliteit van oppervlaktewater en waterbodem, bodem en grondwater.

5.2 Ecologie, landschap^{13]} en cultuurhistorie

Het MER dient in te gaan op:

- de effecten op bestaande natuur en de ontwikkeling van nieuwe natuur, inclusief ecologische verbindingzones;
- de visueel-landschappelijke invloed van het ontwerp door middel van aanzichtstekeningen of fotomontages;
- de effecten op bestaande cultuurhistorisch inclusief archeologisch waardevolle objecten.

5.3 Geluid, Lucht en Veiligheid

Geluid

Het MER dient de geluidcontouren in klassen van 5 dB(A) als gevolg van bedrijfsmatige activiteiten en verkeer aan te geven ten opzichte van geluidgevoelige bestemmingen.

Lucht

Het MER dient een beeld te geven van de veranderingen in de luchtkwaliteit als gevolg van mogelijke inrichtingen van bedrijventerrein en van de te verwachten extra verkeersbewegingen als gevolg van de aanleg en het gebruik van bedrijventerrein.

Veiligheid

Aangeven dient te worden in hoeverre de veiligheidssituatie als gevolg van de verschillende inrichtingen van het bedrijventerrein kan veranderen. Aandacht dient daarbij te worden gegeven aan de beperkingen als gevolg daarvan aan het bedrijventerrein (interne zonering) tegen de achtergrond van de normen die voor de gevoelige locaties zullen worden gehanteerd (10^{-6}). Tevens dient de verandering in de verkeersveiligheid in beeld te worden gebracht.

5.4 Woon- en leefmilieu

Bij de beschrijving van het woon- en leefmilieu moet de nadruk liggen op die aspecten van het leefmilieu in de omliggende woongebieden, die door het voorname kunnen worden beïnvloed, zie ook paragraaf 4.4. Factoren zoals barrièrewerking en sociale veiligheid kunnen hierbij van belang zijn.

5.5 Mobiliteit

De volgende effecten worden in beschouwing genomen:

- benodigde nieuwe infrastructuur en infrastructuur voor openbaar vervoer, alsmede de eventueel gefaseerde aanleg daarvan;

13 Zie inspraakreactie 8 en 12, bijlage 4.

- mobiliteitseffecten van personenvervoer (woon/werk) waarbij wordt ingegaan op de wijze van vervoer (auto, openbaar vervoer en fiets);
- mobiliteitseffecten van het goederen vervoer (weg, spoor, water);
- ruimteclaim voor parkeren.

Voor de geluidberekeningen dient verder te worden bepaald:

- significante verandering in intensiteiten op bestaande wegen en verwachte intensiteiten op nieuwe wegen.

6. VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN

Een MER bevat ten minste: *"een vergelijking van de ingevolge onderdeel d beschreven te verwachten ontwikkeling van het milieu met de beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit, alsmede met de beschreven gevolgen voor het milieu van elk der in Artikel 7.10, lid 1, onder f van de Wm: beschouwing genomen alternatieven."*

De milieueffecten van de voorgenomen activiteit en de alternatieven moeten onderling én met de referenties) worden vergeleken. Doel van de vergelijking is inzicht te geven in de mate waarin, dan wel de essentiële punten waarop, de positieve en negatieve effecten van de voorgenomen activiteit en de alternatieven verschillen. Vergelijking moet bij voorkeur op grond van kwantitatieve informatie plaatsvinden.

Bij de vergelijking moeten de doelstellingen en de grens- en streefwaarden van het milieubeleid worden betrokken.

Onderdelen van het plan waarover de provincie niet in dit kader een besluit neemt, maar die wel van invloed zijn op de te verwachten milieueffecten worden meegenomen in de vorm van een *gevoeligheidsanalyse*. Dat wil zeggen dat wordt aangegeven welke invloed die onderdelen hebben op de vergelijking van alternatieven. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het al of niet tot stand komen van de A4-Zuid, de uiteindelijke locatie voor grootschalige tuinbouw, de locatie van het bedrijventerrein voor de lokale behoefte van 90 hectare.

7. LEEMTEN IN INFORMATIE

Artikel 7.10, lid 1, onder g van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een overzicht van de leemten in de onder d en e bedoelde beschrijvingen [d.w.z. van de bestaande milieutoestand en autonome ontwikkeling daarvan, resp. van de milieueffecten] ten gevolge van het ontbreken van de benodigde gegevens."*

Het MER moet aangeven over welke milieuaspecten geen informatie kan worden opgenomen vanwege gebrek aan gegevens. Deze inventarisatie moet worden toegespitst op die milieuaspecten, die (vermoedelijk) in verdere besluitvorming een belangrijke rol spelen. Op die manier kan worden beoordeeld, wat de consequenties moeten zijn van het gebrek aan milieuinformatie.

Beschreven moet worden:

- welke onzekerheden zijn blijven bestaan en wat hiervan de reden is;
- in hoeverre op korte termijn zou kunnen worden voorzien in de leemten in informatie;
- hoe ernstig leemten en onzekerheden zijn voor het te nemen besluit;
- de consequenties die leemten en onzekerheden hebben voor het besluit.

8. EVALUATIEPROGRAMMA

Artikel 7.39 van de Wm:

"Het bevoegd gezag dat een besluit heeft genomen, bij de voorbereiding waarvan een milieu-effectrapport is gemaakt, onderzoekt de gevolgen van de betrokken activiteit voor het milieu, wanneer zij wordt ondernomen of nadat zij is ondernomen."

Gedeputeerde Staten van de provincie Zuid-Holland moet bij het besluit aangeven op welke wijze en op welke termijn een evaluatieonderzoek verricht zal worden om de voorspelde effecten met de daadwerkelijk optredende effecten te kunnen vergelijken en zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen te treffen. Het verdient aanbeveling, dat de provincie Zuid-Holland in het MER reeds een aanzet tot een programma voor dit onderzoek geeft, omdat er een sterke koppeling bestaat tussen onzekerheden in de gebruikte voorspellingsmethoden, de geconstateerde leemten in kennis en het te verrichten evaluatieonderzoek.

9. VORM EN PRESENTATIE

Bijzondere aandacht verdient de presentatie van de vergelijkende beoordeling van de alternatieven. De onderlinge vergelijking dient bij voorkeur te worden gepresenteerd met behulp van tabellen, figuren en kaarten. Voor de presentatie beveelt de Commissie verder aan om:

- het MER zo beknopt mogelijk te houden, onder andere door achtergrondgegevens (die conclusies, voorspellingen en keuzen onderbouwen) niet in de hoofdtekst zelf te vermelden, maar in een bijlage op te nemen;
- een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst bij het MER op te nemen;
- bij gebruik van kaarten recent kaartmateriaal te gebruiken, topografische namen goed leesbaar weer te geven en een duidelijke legenda erbij te voegen.

10. SAMENVATTING VAN HET MER

Artikel 7.10, lid 1, onder h van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een samenvatting die aan een algemeen publiek voldoende inzicht geeft voor de beoordeling van het milieu-effectrapport en van de daarin beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en van de beschreven alternatieven."*

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en het verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals:

- de hoofdpunten voor de besluitvorming;
- de voorgenomen activiteit en de alternatieven;
- de belangrijkste effecten voor het milieu bij het uitvoeren van de voorgenomen activiteit en de alternatieven;
- de vergelijking van de alternatieven en de argumenten voor de selectie van het mma;
- belangrijke leemten in kennis.

BIJLAGEN

bij het advies voor richtlijnen
voor het milieueffectrapport
Bedrijventerrein Hoeksche Waard

(bijlagen 1 t/m 4)

BIJLAGE 1

Brief van het bevoegd gezag d.d. 22 december 1997 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen

Koningskade 1
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
Telefoon 070 441 66 11

Provincie Zuid-Holland
Directie Water en Milieu

Commissie voor de Milieu-effectrapportage
Postbus 2345
3500 GH UTRECHT

	Commissie voor de milieu-effectrapportage
Ingekomen :	24 DEC. 1997
nummer :	166797
dossier :	926-2 / 926-310 (7K)
kopie naar :	Sc/pres/btbl.

Directie Water en Milieu
Afdeling Algemeen Beleid en Coördinatie
Ambtenaar Dhr. E. Sprietsma
Doorkiesnr. (070) 4417164
Telefaxnr. (070) 4417815

Ons kenmerk DWM 149228
Ts / Du / ch

's-Gravenhage, 22 december 1997.

Onderwerp: startnotitie bedrijfsterreinontwikkeling Hoeksche Waard (DWM 149228).

Namens Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland doe ik u zeven exemplaren van de startnotitie met betrekking bovengenoemd onderwerp toekomen.

Ten behoeve van de lokatiekeuze voor het bedrijfsterrein in het nieuwe streekplan Zuid-Holland Zuid zal een Milieu-effectrapport worden opgesteld. Voor de vaststelling van het streekplan zijn Provinciale Staten het bevoegde gezag. Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland zijn belast met de voorbereiding van het streekplan en hebben in dat kader in december 1997 de startnotitie Bedrijfsterreinontwikkeling Hoeksche waard vastgesteld.

Provinciale Staten hebben Gedeputeerde Staten gemachtigd de richtlijnen op te stellen waaraan het MER zal moeten voldoen. De procedure is erop gericht een goed beeld te krijgen van onder andere de verwachte milieu-effecten die optreden als gevolg van het bedrijventerrein, zodat de mogelijke gevolgen voor het milieu in de besluitvorming aangaande het streekplan kunnen worden meegewogen.

Gelet op artikel 7.14, tweede lid van de Wet milieubeheer zie ik uw advies ten aanzien van de richtlijnen uiterlijk 2 maart 1998 tegemoet. Een exemplaar van de kennisgeving is te uwer informatie bijgevoegd.

De directeur Directie Water en Milieu

BIJLAGE 2

Kennisgeving van de startnotitie in Staatscourant nr. 247 d.d. 23 december 1997

Provincie Zuid-Holland

Kennisgeving startnotitie

Inspraak milieu-effectrapportage

Onderwerp

In het kader van de herziening van het streekplan Zuid-Holland Zuid wil de provincie komen tot plaatsbepaling voor een bedrijfsterrein van 250 ha netto in de Hoekschewaard. Bij dit voornemen bouwt de provincie onder andere voort op de uitkomsten van het milieu-effectrapport over de Leidse en Rotterdamse regio, zoals dat door de rijksoverheid is opgesteld. De lokatie voor het bedrijfsterrein zal daarom worden gezocht binnen de drie zoekgebieden die in het voorkeursalternatief uit het laatstgenoemde MER zijn opgenomen. Ten behoeve van de locatiekeuze voor het bedrijfsterrein in het nieuwe streekplan Zuid-Holland Zuid zal een milieu-effectrapport worden opgesteld. Voor de vaststelling van het streekplan zijn Provinciale Staten het bevoegde gezag. Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland zijn belast met de voorbereiding van het streekplan en hebben in dat kader in december 1997 de startnotitie Bedrijfsterreinontwikkeling Hoekschewaard vastgesteld.

Procedure

Provinciale Staten hebben Gedeputeerde Staten gemachtigd de richtlijnen op te stellen waaraan het MER zal moeten voldoen. De procedure is erop gericht een goed beeld te krijgen van onder andere de verwachte milieu-effecten die optreden als gevolg van het bedrijventerrein, zodat de mogelijke gevolgen voor het milieu in de besluitvorming aangaande het streekplan kunnen worden meegewogen.

Inspraak

Een ieder kan, alvorens de richtlijnen worden vastgesteld, opmerkingen met betrekking tot de inhoud van de richtlijnen kenbaar maken aan het college van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland. Opmerkingen kunnen tot en met 26 januari 1998 schriftelijk worden ingediend bij het college van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, Postbus 90602, 2509 LP Den Haag onder vermelding van DWM 149228. Uw persoonlijke gegevens worden niet bekendgemaakt als u daar in een aparte brief bij de, van persoonlijke gegevens ontdane, schriftelijke opmerkingen om vraagt.

Inzage

De startnotitie voor de m.e.r.-procedure ligt met ingang van 29 december 1997 tot en met 26 januari 1998 op werkdagen ter inzage:

- tijdens kantooruren bij de Directie Water en Milieu, Koningskade 1 te Den Haag, kamer D 437, tel.nr. (070) 4416697;
- van 9.00-10.30 uur bij de afdeling milieu van de gemeente Oud-Beijerland, W. v. Vlietstraat 6, tel.nr. (0186) 646566;
- tijdens kantooruren in het gemeentehuis van 's-Gravendeel, Korte Smidsweg 22 te 's-Gravendeel, tel.nr. (078) 6739111;
- van 9.00-12.00 uur bij de afdeling Algemene Zaken van de gemeente Strijen, Kerkstraat 54 te Strijen, tel.nr. (078) 6748200;
- van 9.00-12.00 uur en van 13.30-17.00 uur in het gemeentehuis van Cromstrijen, Buttervliet 1 te Numansdorp, tel.nr. (0186) 656100;
- van 9.00-12.00 uur in het gemeentehuis van Korendijk, Voorstraat 31 te Piershil, tel.nr. (0186) 692722;
- van 9.00-12.30 uur en van 14.00-16.00 uur in het gemeentehuis van Binnenmaas, afdeling Ruimte en Groen, Team Vergunningen en Handhaving, Sportlaan 22 te Maasdam, tel.nr. (078) 6764433.

Buiten kantooruren is inzage van de stukken mogelijk na telefonische afspraak.

Inlichtingen

Voor nadere inlichtingen en kopieën van van belangzijnde stukken (dit laatste tegen betaling) kunt u zich wenden tot de heer E. Sprietsma, tel.nr. (070) 4417164.

DWM433

BIJLAGE 3

Projectgegevens

Initiatiefnemer: Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland

Bevoegd gezag: Provinciale Staten van Zuid-Holland

Besluit: vaststellen Streekplan Zuid-Holland Zuid

Categorie Besluit m.e.r.: C20.1

Activiteit: Het kiezen van een locatie in de Hoeksche Waard voor de ontwikkeling van een bedrijventerrein van 250 hectare netto.

Procedurele gegevens:

kennisgeving startnotitie: 23 december 1997

richtlijnen uitgebracht: 9 maart 1998

Bijzonderheden: Bij dit voornemen bouwt de provincie voort op de uitkomsten van de (milieu)effectrapportage ((m).e.r.) over de actualisering van de VINEX (VINAC) waarin de keuze voor de Hoeksche Waard is beschreven. De Commissie adviseert om het zoekgebied voor de lokaties voor bedrijven ruimer te nemen dan in de startnotitie is aangegeven. De lokatie voor bedrijventerrein dient gezocht te worden in een zone van 2-3 kilometer breed aan weerszijden van de bestaande A29, respectievelijk de eventueel aan te leggen A4-Zuid. Daarnaast moet een watergebonden locatie niet worden uitgesloten. De samenhang met andere initiatieven in de regio zoals de locatie voor glastuinbouw moet worden aangegeven. Voor wat betreft de milieugevolgen zou in het MER de nadruk moeten liggen op de toename van de verkeerstromen, en vanwege het huidige open karakter van de Hoeksche Waard de landschappelijke inpassing en de (geo)hydrologische gevolgen.

Samenstelling van de werkgroep:

ir. P. van Duursen (voorzitter)

ir. J.A.M. van Dijk

drs. A.A.M. van Marrewijk

drs. R.H.J. Mooren

drs. N.M. de Rooij

ir. J.H. de Zeeuw

Secretaris van de werkgroep: drs. V.C.F. Tersteeg

BIJLAGE 4

Lijst van inspraakreacties en adviezen

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
1.	980106	H.W. de Mink	Strijen	980206
2.	980116	N.V. Rotterdam-Rijn Pijpleiding Maatschappij	Den Haag	980206
3.	980113	J.C. Kombrink	Rotterdam	980206
4.	980120	Waterschap de Groote Waard	Den Haag	980206
5.	980115	DSM Transport Maatschappij	Geleen	980206
6.	980122	M.A. Verweijen	Nieuw-Beijer- land	980206
7.	980124	Westelijke Land- en Tuinbouw Orga- nisatie afdeling "De Hoeksche Waard"	Heinenoord	980206
8.	980123	Vereniging Hoekschewaards Land- schap	Oud-Beijer- land	980206
9.	980123	Streekcommissie Hoeksche Waard	Mijnsheeren- land	980206
10.	980123	Gemeente Korendijk	Piershil	980206
11.	980126	Ministerie van Landbouw, Natuurbe- heer en Visserij	Dordrecht	980206
12.	980126	Kontaktgroep Industrie & Handel Hoeksche Waard	Mijnsheeren- land	980206
13.	980126	Zuid-Hollandse Milieufederatie	Rotterdam	980206
14.	980127	Gemeente Binnenmaas	Maasdam	980206
15.	980130	Streekcommissie Hoeksche Waard	Oud-Beijer- land	980206
16.	980204	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek	Amersfoort	980206